

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI

**ZAMONAVIY INNOVATSION
TADQIQOTLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI:
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR
RESPUBLIKA ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI**

**15-16-MAY
2026-YIL**

**Google
Scholar**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR**

*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 15-16-may)*

JIZZAX-2026

rag'batlantirish va dars jarayoniga faol jalb etish zarur hisoblanadi O'quv motivatsiyasi o'quv faoliyatining muhim qismi hisoblanadi. Motivatsiya o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning faoliyatini boshqaradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'quvchilarning ko'pchiligida o'qishga bo'lgan qiziqish yuqori ekanligi aniqlandi. Bu esa ta'lim jarayonida ijobiy muhit yaratish muhim ekanligini ko'rsatadi.

O'quvchilarda motivatsiyani rivojlantirish uchun:

Xar bir darslarni qiziqarli tashkil qilish;

Bolalarni kichik maktab yoshida rag'batlantirib turish;

Xar bir bolaga individual yondashuv;

Ta'lim muhitida ijobiy munosabatni kuchaytirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.E.G'. G'oziyev. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
- 2.M.G. Davletshin. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2008.
- 3.F.I. Xaydarov, N.I. Xalilova. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.
- 4.D.I. Mukumova, R.X. Fayzullaev, A.A. Jumanov, S.B. Yarova . Boshqaruv psixologiyasi – Toshkent, O'quv qo'llanma. 2023.
- 5.Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent, 2007.
6. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi. – Toshkent, 2008.
- 7.Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent.
- 8.O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MULOQOTGA KIRISHISH JARAYONINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Sattorova Mahliyo Burxonovna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
o'qituvchisi

Raxmonova Dilfuza Komil qizi, Azatova Charos Nuriddin qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida (6-10/11 yosh) muloqotga kirishish jarayonining psixologik xususiyatlari tahlil etiladi. Muloqotning rivojlanish bosqichlari, yosh xususiyatlari, shuningdek, uni rivojlantirishning samarali pedagogik-psixologik usullari ko'rib chiqiladi. Maqola ilmiy adabiyotlar va empirik

kuzatishlarga asoslanadi. Natijalar o'qituvchilar va psixologlar uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf o'quvchilari, muloqot, psixologik xususiyatlar, ijtimoiy rivojlanish, kommunikativ ko'nikmalar, o'yin usullari.

KIRISH

Muloqot inson psixikasining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, shaxsiyat shakllanishi, ijtimoiylashuv va kognitiv rivojlanishda muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich sinf yoshi – bola hayotida maktab ta'limi boshlanishi bilan bog'liq muhim davr. Bu yoshda bola o'quv faoliyati orqali tengdoshlari va kattalar bilan yangi munosabatlarga kirishadi. Muloqotga kirishish jarayoni bolaning emotsional, kognitiv va ijtimoiy sohalardagi o'zgarishlari bilan chambarchas bog'liq.

L.S. Vygotskiy ta'kidlaganidek, oliy psixik funktsiyalar ijtimoiy muloqot orqali shakllanadi. Bola dastlab tashqi ijtimoiy nutqdan foydalanib, keyinchalik uni ichki nutqqa aylantiradi. Bu jarayon muloqotni rivojlantirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida boshlang'ich ta'lim standartlarida ham kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Biroq, amaliyotda ko'pincha bolalarning individual psixologik xususiyatlari yetarlicha hisobga olinmaydi, bu esa moslashuv qiyinchiliklariga olib keladi.

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqotga kirishishning psixologik xususiyatlari

Muloqot motivatsiyasi va ehtiyojlari:

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqotga kirishish ehtiyoji yuqori bo'ladi. Ular o'z fikrini bildirish, e'tibor qozonish va o'qituvchi hamda tengdoshlari tomonidan tan olinishga intiladilar. Bu yoshda muloqot ko'pincha tashqi rag'batlar (maqtov, baho, e'tibor) bilan qo'llab-quvvatlanadi. Agar bola ijobiy baholansa, u yanada faolroq muloqotga kirishadi, aks holda esa tortinchoqlik kuchayishi mumkin.

Kommunikativ qiyinchiliklar:

Ba'zi o'quvchilarda nutq kamchiliklari, so'z boyligining yetishmasligi yoki psixologik to'siqlar sababli muloqotda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bunday holatda bolalar o'z fikrini to'liq ifodalay olmaydi, bu esa ularning ijtimoiylashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, yangi muhitga moslashish davrida bu muammo ko'proq kuzatiladi.

Individual farqlar:

Har bir bolaning temperamentiga qarab muloqotga kirishish darajasi turlicha bo'ladi. Masalan, faol (ekstravert) bolalar tez va oson muloqotga kirishadi, tortinchoq (introvert) bolalar esa asta-sekin moslashadi. Shu sababli o'qituvchi har bir o'quvchiga individual yondashishi muhimdir.

Boshlang'ich maktab yoshida (taxminan 6-11 yosh) muloqotning bir necha o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Bu davrda etakchi faoliyat – o'quv faoliyati bo'lib, u muloqotni yangi mazmun bilan boyitadi.

Kognitiv va nutqiy xususiyatlar:

Birinchi sinf o'quvchilari ko'pincha maktabgacha yoshga xos tasviriy-fikriy tafakkur saqlab qoladi. Muloqotda ular beixtiyor diqqatga asoslanadi: yangi, yorqin va

qiziqarli narsalar ularning e'tiborini osongina tortadi. Ixtiyoriy diqqat esa zaif rivojlangan bo'lib, 10-20 daqiqa davomida bir mavzuga qaratilishi mumkin. Nutq mexanik yodlashga asoslanadi, ammo mantiqiy tushuntirish qobiliyati asta-sekin o'sadi.

Ijtimoiy-emotsional xususiyatlar:

M.I. Lisina bo'yicha, bolaning muloqot ehtiyoji kattalar bilan shaxsiy munosabatlardan boshlanib, tengdoshlar bilan hamkorlikka o'tadi. Birinchi sinfda bola asosan o'qituvchi orqali tengdoshlari bilan munosabat o'rnatadi ("men va o'qituvchim"). 3-4-sinflarda esa "biz va o'qituvchimiz" bosqichi boshlanadi – bolalar jamoasi shakllanadi, tengdoshlar bahosi muhim ahamiyat kasb etadi. Hissiy beqarorlik kuzatiladi: quvonch va qo'rquv hisslari kuchli.

Asab tizimi xususiyatlari:

Asab tizimi beqaror: qo'zg'aluvchanlik va tormozlanish muvozanati yetarli emas. Bu tez charchash, chalg'ish va emotsional reaksiyalarning kuchayishiga olib keladi. Natijada, muloqotda impulsivlik (tez gapirish, kesib o'tish) yoki, aksincha, uyatchanlik kuzatilishi mumkin.

A.A. Bodalev fikricha, muloqot bolaning dunyoqarashini kengaytiradi va psixikasini rivojlantiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqot ko'pincha o'yin elementlari bilan birga kechadi, bu esa uni tabiiy va samarali qiladi.

Qizlar odatda o'g'il bolalarga nisbatan muloqotda ko'proq empatiya va til ko'nikmalarini namoyon etadi. Individual farqlar temperament (sanguinik – faol, flegmatik – passiv), oilaviy tarbiya va oldingi tajribaga bog'liq.

2. Muloqot rivojlanishidagi asosiy muammolar

- Uyatchanlik va qo'rquv (ayniqsa, yangi muhitda).
- Nutqiy nuqsonlar yoki so'z boyligining cheklanganligi.
- Konfliktlarni hal qilish ko'nikmalarining yetishmasligi.
- Raqamli qurilmalar ta'sirida yuzaga keladigan real muloqotning kamayishi.

Bu muammolar akademik muvaffaqiyatsizlikka, ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin.

3. Muloqotni rivojlantirish usullari

Muloqotni rivojlantirish o'quv jarayonining ajralmas qismi bo'lishi kerak. Quydagi usullar samarali hisoblanadi:

3.1. O'yin usullari

O'yin – boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tabiiy faoliyat. Rolli o'yinlar ("Do'kon", "Maktab"), "Рукaвички" (G.A. Tsukerman) kabi metodikalar hamkorlik va empatiyani rivojlantiradi. O'yinlar orqali bola boshqa nuqtai nazarni tushunishni o'rganadi.

3.2. Dialog va munozara mashqlari

Hikoyalar muhokamasi, dialog tuzish, "Savol-javob" zanjiri. O'qituvchi modellashtirish orqali to'g'ri muloqot namunalarini ko'rsatishi lozim (faol tinglash, ko'z bilan aloqa, imo-ishoralar).

3.3. Guruhli va juftlik ishlari

"Umumiy rasm chizish", "Hikoya yaratish" loyihalari. Bu usullar hamkorlikni, mas'uliyatni va konfliktlarni hal qilishni o'rgatadi.

3.4. Nonverbal muloqotni rivojlantirish

Mimika, jestlar, intonatsiyani o'rganish uchun mashqlar. "Ko'zguda aks etish" yoki emotsiyalarni taxmin qilish o'yinlari samarali.

3.5. Psixologik trening va individual yondashuv

Tashvishli bolalar uchun individual mashg'ulotlar, ijobiy mustahkamlash. Ota-onalar va o'qituvchilar hamkorligi muhim: uyda faol tinglash va rag'batlantirish.

3.6. Zamonaviy yondashuvlar

Interfaol metodlar (brainstorming, case-study moslashtirilgan shaklda), raqamli vositalar (xavfsiz ilovalar orqali muloqot mashqlari) bilan birlashtirish.

Natijada, muntazam mashqlar bolalarda assertiv muloqot uslubini shakllantiradi, bu diqqatni yaxshilaydi va ijtimoiy moslashuvni osonlashtiradi.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqotga kirishish jarayoni ularning yosh, psixologik va individual xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq. Bu davrda bolalarning nutqi, tafakkuri va ijtimoiy munosabatlari faol rivojlanadi, biroq emotsional beqarorlik, diqqatning sustligi va o'ziga ishonchning yetarli emasligi muloqot jarayoniga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi.

Muloqotni samarali rivojlantirish uchun o'qituvchi va ota-onalar bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, o'yin texnologiyalari, guruhli ishlash, savol-javob usullari hamda rag'batlantirish kabi metodlardan foydalanishlari zarur. Ayniqsa, ijobiy psixologik muhit yaratish va bolani erkin fikr bildirishga undash muhim ahamiyatga ega.

Shu bois, boshlang'ich ta'lim jarayonida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga tizimli va maqsadli yondashuv bolalarning shaxs sifatida shakllanishi, ijtimoiylashuvi hamda kelgusidagi ta'lim faoliyatida muvaffaqiyat qozonishiga xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqotga kirishish jarayoni psixologik jihatdan murakkab, ammo yuqori plastisiyaga ega davrdir. Vygotskiy va Lisina nazariyalariga asoslanib, o'yin, dialog va hamkorlik usullari orqali muloqotni samarali rivojlantirish mumkin. Bu nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki shaxsiyatning uyg'un rivojlanishini ta'minlaydi. O'qituvchilar individual yondashuv va ijobiy muhit yaratish orqali bolalarning kommunikativ potensialini ochishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yusupov U., G'aybullayeva M. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari. – 2023. – 6-12-b. (Diqqat, xotira, muloqot ehtiyojlari haqidagi ma'lumotlar).

2. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978. – P. 86-91 (Ijtimoiy muloqot va ichki nutq nazariyasi).

3. Lisina M.I. The formation of the child's personality in communication. – St. Petersburg: Peter, 2009. – P. 24-32 (Muloqot motivatsiyasi va tengdoshlar bilan munosabatlar).

4. Baxtiyorovna S.D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqot. INCOP journal, 2024. – 35-40-b. (Muloqotning pedagogik ahamiyati).

5. Abrorxonova K.A.Q. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mediamadaniyatini shakllantirishning psixologik imkoniyatlari. – 2023. – 37-45-b. (Ijodiy faoliyat va muloqot).

6. de la Torre G.G. et al. Communication Styles and Attention Performance in Primary School Children. – PMC, 2021. – P. 113-286 (Assertiv uslub va diqqat).

7. Miroidinova M.X. Boshlang'ich sinfda o'qituvchi-o'quvchi munosabatlarining psixologik determinantlari. – 2025. – Asosiy qismlar (Munosabatlar va rivojlanish).

REFLEXIVITY: FROM GENERAL ABILITY TO THE ANALYSIS OF CONCRETE ACTIVITY.

PhD Candidate Obidova Dilnoza Maqsud qizi

Gulistan State University

dilnoza.obidova19@gmail.com

Abstract: This article is aimed at analyzing the main dominant concepts of reflexivity, ranging from general ability to the analysis of concrete activity. These include descriptions of the concepts of reflexive thinking, reflection of activity, and reflexivity.

Keywords: Reflexivity, reflection of activity, verification, intellectual analysis, invariability, regulativity.

Looking back at the recent past, reflexivity has been extensively studied as a distinct branch of psychology. In order to improve management activities in the public service system, to increase the quality of teacher activity in pedagogical activity, and to increase the efficiency of learning in the student community. All of these are aimed at deep study and further improvement of some aspect of our lives. It would not be an exaggeration to say that these efforts lead to growth in our society and a worthy appearance in the world community.

Reflexivity is a fundamental characteristic of an individual directed toward understanding, analyzing, and evaluating one's own internal world, mental states, and actions, as well as the internal world of other people. There are types ranging from general ability to concrete analysis. To view reflexivity as a general ability means to interpret it not as a separate process of the human psyche, but as a meta-ability that unites, manages, and controls all intellectual and personal activities. In scientific language, it is expressed as follows: it is a universal psychic property that allows a person to separate, analyze, and reorganize the content of their consciousness and activity as an object in various situations (study, work, communication, self-development). The main features that define it as a general ability include: Integrativity: It combines attention, memory, thinking, and will into a single system. Without reflexivity, these processes remain scattered. Invariance: This ability works